

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԼՈՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԽԷ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, 1894

ԹԻԻ 48

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երեւ
Լսելու Արուեստը	377
Խօսակցութիւն Մեր Թղթակիցներուն Հետ	378
Հրկիզեալ Մը	379
Ժանտամազ Յ Տ. 1348-1349	379
Դեղին Տենդի Միջադէպ Մը	380
Թղթակցութիւնք	
Ի Յիշատակ Հանգուցեալ Տեկին Արուեստի	
Ա. Ճէճիզեանի	381
Մահ Հաւկթուկեան Տէր Գրիգոր Աւագ	
Երէջ Քաջանայի	382
Արեւելեան Որբանոց Ի Պրուսա	382
Ազդ	382
Հանդէս Քաղաքական	383
Դրամական	384

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար կանխիկ 1 1/2 մեծիտիյէ, վեցամսեայն՝ 3/4 մեծիտիյէ: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Մէկ քերթի գինն է 30 փարա: Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ քղթատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարբեր, Ամերիկացի Խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միտիոնարաց Ընկերութեան Կողմանէ, Ճ. Ք. ԿԻՒՆ, ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ Հ. Ս. ՊԱՐԵՐԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԽՐԱԳԻՐ

ԼՍԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍԸ

(Պար. ՍԽԻՆԵՐ)

Գ.

Լաւ լսողն այն է որ կը խորհրդածէ իր լսածին վրայ: Ուշաթմինթըրի աստուածաբաններուն ձեռամբ եօթնեւտասներորդ դարուն մէջ պատրաստուած Ընդարձակ Քրիստոնէականին մէջ "Խօսքին քարոզութիւնը լսողներէն ինչ կը պահանջուի" հարցման ի պատասխանի կ'ըսուի թէ լսողներուն պարտականութիւններէն մին է "քննել իրենց լըսածը Սուրբ Գիրքով": Ս. յգ է թեւադրութիւն մը որուն մէջ կը նշմարենք նոյն դարու մարդոց առնական մեծութեան դրոշմը: Յիշեալ աստուածաբաններն համարձակապէս քննադատութեան, և ամենէն խիստ տեսակ քննադատութեան, ենթարկեցին ամպիոնի քարոզները: Ունկնդիրներու յաճախ ազդարարութիւն կ'ըլլայ որ չքննադատեն քարոզները. սակայն պէտք չէ հակառակիլ քննադատութեան երբ ծուռ տեսակէն չէ: Արդարեւ շատ ան-

գամ բաւական արհամարհելի է այն: Կը զբաղի առ առաւելն քարոզչին կերպարանքին մէկ մասնաւոր հանգամանքով կամ անոր ձայնին ելեէջներով: Շատ անգամ ալ կը զբաղի սա խընդրով թէ արդեօք կարողութեան տէր մարդ է նա, կամ թէ արդեօք լաւ խօսեցա՛ւ այսօր: Ասկէ անդին չանցնիր: Եւ ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ անհամապէս աւելի աղնիւ և աւելի կարեւոր բան է հարցնել թէ արդեօք ինչ որ նա ըսաւ՝ համաձայն է Աստուծոյ Խօսքին:

Վերոյիշեալ աստուածաբաններու դաշտաբարձ նշանաւոր է թէ՛ վասն զինոր տեսութիւն մը կը յայտնէ ունկնդիրներուն դիրքին կամ պարտականութեան վրայ, և թէ՛ վասն զի քննադատութիւն կը հրաւիրէ քարոզիչներուն վրայ: Կ'ենթադրէ թէ ունկնդիրն այնչափ աւելեալ է Սուրբ Գրոց որ կարող է այդ Գիրքին միջոցաւ քննել իր լսածները: Պարապ գլխով չգար եկեղեցի ուր իր անգիր թուղթի նմանող միտքին վրայ քարոզչը դրէ ինչ որ կ'ուզէ: Ընդհակառակն կը բերէ ճշմարտութեան հետամուտ և ճշմարտութեան խելամուտ եղող միտք մը: Սուրբ Գիրքէն ստրկած է Աստուծոյ կամքը նկատմամբ իր հոգւոյն փրկկութեան, և կու գայ աւելի տեղեկութիւն քաղել այդ խնդրոյն նկատմամբ: Թերեւս այս համարուի չափէն աւելի յուսալից տեսութիւն մը շատ եկեղեցիներու վերաբերմամբ, սակայն որոշակի կը ցուցնէ ունկնդիրներուն թէ ինչ ճամբով կրնան զարգանալ և յառաջդիմել հոգեւորապէս. և ամէն քարոզչի բաղձալի է այսպիսի ունկնդիրներ ունենալ:

Քրիստոնէական եկեղեցւոյն մէջ ուր Աւետարանը կը քարոզուի աղքատներուն՝ իրաւունք չունինք, ի բաց թողլով բացառիկ պարագաները, ակնկալելու որ նուրբ ակնարկութիւններ և խորիմաստ կամ վերացական ասացուածներ լիովին ըմբռնուին: Սակայն կայ մտաց պատուական կրթութիւն մը զոր ամէն ունկնդրի հնարաւոր է ձեռք բերել, և իրաւունք ունինք ակնկալելու որ զայդ ունենան ամէնքը: Ս. յգ է այն գիտու-

թիւնը որ կը ստացուի Աստուածաշունչէն: Հոն ուր ճշմարտութեան անկեղծ սէր կը գտնուի՝ կը պրանչանայ մարդտեսներով թէ այլապէս անուս և տգէտ մարդիկ ո՛րքան խորապէս հմուտ և տեղեակ են Սուրբ Գրոց բովանդակութեան: Դասական մատենադրութեան հմուտ ուսումնականներէն ոչ մին այնչափ լաւ գիտէ իր Հոմերոսը և Ուրաթիոսը որչափ Աւգղոյ գիւղացի կ'ընէր շատեր գիտեն իրենց Նոր Կտակարանը: Շէյքսպիրի դործերուն խորապէս հմուտ անձներէն ոչ մին այնքան ընտանեցած է այն մեծ բանաստեղծին թատերագութիւններուն որքան սկովտացի հովիւներէն շատեր ընտանեցած են Օրինաց, Մարգարէից և Սաղմոսներուն: Ասկէ աւելի ընտիր կրթութիւն, հմտութիւն, կրնայ ըլլալ: Աստուածաշունչը ոչ միայն ընդարձակ և պատուական գրականութիւն է և դանձարան ընդարձակ և այլադան պատմութեան, այլ և ծայրէ ի ծայր լեցուն է խորագոյն դաղափարներով որ կը բանան, կ'ընդարձակեն միտքերն անոնց որ կը ջանան ըմբռնել այն դաշտաբանները: Շատ գեղջուկներ կան որ լոկ Աստուածաշունչն ուսումնասիրելով տիեզերքի, Աստուծոյ և մարդուն, կենաց, պարտականութեան և ճակատագրի վրայ աւելի վսեմ և աւելի ճիշդ գաղափար ստացած են քան զոր կրնայ գտնուիլ փիլիսոփայական շատ դրութիւններու մէջ: Ս. յգ պիտի ունկնդիրներ կ'ուզենք. ատոնցմէ լաւագոյնը չգտնուիր: Թերեւս չունենան ատոնք ինչ որ իմաստակաները մտաւարական մշակութիւն կ'անուանեն. սակայն չկայ տրամաբանական անմոլար ձեռնարկութիւն մը, չկայ լուրջ և ճշմարիտ գաղափար մը, զոր ատոնց ինքնակիրթ միտքերը չկարենան ըմբռնել:

Ս. յգ պիտի միտքերու մէջ քարոզչին խորհուրդը ոչ միայն մուտ կը գտնէ այլ և կը պտղաբերի: Կ'ըսուի թէ դանդաղատան մը մէջ, ուր կը գտնուի երաժշտական ուրոյն ձայներ տուող և իրարու հետ կատարեալ ներդաշնակութեան մէջ դըր-

ուած զանգակներու շարք մը, երբ հըն-
չեցուի մէկ զանգակը, բոլոր միւսները
կը սկսին հնչել մի և նոյն ժամանակ:
Սոյնպէս երբ գաղափար մը մոծուի
լեցուն մտքի մը մէջ, իսկոյն կը շարժին
այն յարակից գաղափարները որ արդէն
հոն կը գտնուին, և կը փութան լու-
սաբանել և պարզել նորեկ գաղափա-
րը: Երբ մտաւու ունկնդիր մը ներկայ
է եկեղեցւոյն մէջ, կրնայ ըսուիլ թէ
նա երկու քարոզ կը լսէ: Մին այն է
զոր քարոզիչը կը խօսի, միւսն այն՝ որ
քարոզչին խօսքերուն միջոցաւ ունկն-
դրին մտաց մէջ արթնցած գաղափար-
ներէն և լուսաբանութիւններէն կը կաղ-
մուի: Եւ երբեմն այս երկրորդ քարո-
զը կ'ըլլայ լաւագոյնը:

Սկովտացի անուանի քարոզիչ և հե-
ղինակ մը կը պատմէ թէ ինչպէս իր
կրօնական առաջին տպաւորութիւններն
ստացաւ ունկնդրելով այն խօսակցութեան
զոր իր ծնողքը և ուրիշ արեւաշատ մարդիկ
կ'ունենային եկեղեցիէն մեկնելու ատեն:
Եկեղեցին քանի մը մղոն հեռի էր այն
գիւղէն ուր կը բնակէին իր ծնողքը:
Ասոնք և իրենց դասցիները եկեղեցիէն
վերադառնալու ատեն կը խօսակցէին
լուսած քարոզին վրայ, ոչ միայն կըրկ-
նելով ինչ որ կրնային յիշել, այլ և ա-
նոր այլ և այլ մասերը բաղդատելով
Սուրբ Գրոց խօսքերուն և իրենց քրիս-
տոնէական փորձառութեան հետ: Այս
էր մաքրակրօններուն գաղափարականին
գործադրութիւնը: Ուշիմ և արթուն
տղան, անոնց խօսքերուն ունկնդրելով,
ընդունեց այնպիսի տպաւորութիւններ որ
երբեք բնաջինջ չեղան անոր միտքէն և
կեանքէն: Գրեթէ նմանօրինակ պատմու-
թիւն մը կրնանք գտնել շատերու ինքնա-
կենսագրութեանց սկիզբը: Ի մէջ այլոց,
յիշենք «Յիշատակը թուամաս Գարայի»
անուն գիրքը: Մեր դաւաններն ինչ
տեսակ խօսքեր կը լսեն մեզմէ մինչ մեզի
հետ տուն կը դառնան եկեղեցիէն:

Աւետարանի ունկնդիրները իրարու
հետ խօսակցելով կրնան այսպէս իրենց
միտքերուն մէջ շինել ճշմարտութեան
շէնքը, բայց առանձին խորհրդածու-
թեան միջոցաւ կատարուելու է այդ
գործը: Կարգալով և լսելով կրնանք աս-
տիճանաւ մը իւրացնել ուրիշներուն խոր-
հուրդները: Սակայն եթէ մենք ալ ան-
ձամբ խորհող և անձնական խորհուր-
դի տէր պիտի ըլլանք, խորհրդածելու
ենք: Կարգալ և լսել, լաւ բաներ ը-
լլալով հանդերձ, կրնան որոգայթ ը-
լլալ: Ժամանակ կայ երբ կարգալն հի-
ւանդութիւն է: Եւ կրնայ ըլլալ որ
բան լսելու համար այնչափ ժամանակ
չունենանք բնաւ: Ճշմարտութեան փառ-
քը, Քրիստոսի գեղեցկութիւնը, փըր-
կութեան զօրութիւնը, ոչ միայն լուսե-

լու, այլ և փորձի ենթարկուելու բա-
ներ են: Քարոզութիւնը երկրի մը գոյու-
թեան և ազնուութեան համար ուրիշ-
ներուն տուած վկայութիւնն է միայն,
բայց մենք անձամբ երթալու ենք այն
երկիրը: Սոյն ատեն միայն կարող ենք
ուղիղ լսել երբ այսպէս հաւատքի հիմ-
մը ունինք մեր մէջ: Քարոզութեան ճշմար-
տութենէն խորապէս կը շահագործուինք
մենք, վասն զի պէտք ունինք քարերու
որով պիտի բարձրացնենք մեր անձնա-
կան հաւատքին շէնքը:

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ
2.

[Խմբագրական]

Մեզմէ կը խնդրուի Սուրբ Գրոց երկու
խօսք մեկնել: Առաջինն է սա. «Տէրը այս-
պէս կ'ըսէ. Իրաւունքը պահեցէք ու ար-
դարութիւն ըրէք, քանզի իմ փրկութիւնս
գալու՝ ու արդարութիւնս յայտնուելու մօտ
է: Երանի ան մարդուն՝ որ ասիկա կ'ընէ,
ու մարդու որդիին՝ որ ասիկա ամուր կը
բռնէ, այսինքն չաբաթը կը պահէ ու դա-
նիկա չպղծեր, և ամէն անիքաւութիւն
ընդէն իր ճշմարտութեան գրգռման» (Մա. ՕՁ. 1, 2):
Այս օրգո՞ւ համարներուն առաջինին ի-
մաստը սա է թէ Աստուծոյ փրկութեան
անոնք միայն հաղորդ պիտի ըլլան որոնք
իրաւունքը կը պահեն և արդարութիւն
կ'ընեն: Ինչ ալ ակնարկուի «Իմ փրկու-
թիւնս գալու մօտ է» խօսքով, այսինքն՝
թէ՛ ակնարկուի Քրիստոսի գալուստը, որ
թէ՛ և այս խօսքին գրուելէն 700 տարի ետքը
տեղի պիտի ունենար բայց Աստուծոյ հաշ-
ուով մօտ էր, և թէ՛ ակնարկուի այն դա-
րուն մէջ կատարուած ուրիշ փրկութիւն մը,
անոր մասնակից ըլլալու պայմանն էր չիտակ
քալել կամ ուղղութեամբ ապրիլ: Երբ Քրիս-
տոս աշխարհ եկաւ, Յովնանէս Մկրտիչ
ապաշխարութիւն կը քարոզէր իբրեւ զնա
ընդունելու անհրաժեշտ նախապատրաստու-
թիւն մը: Քրիստոս անոնց փրկիչ պիտի
ըլլար որոնք իրենց մեղքերէն դարձի կու
գային: Սկիզբէն ի վեր հաստատուած է սա
ճշմարտութիւնը թէ «անիրաւները Աստու-
ծոյ արքայութիւնը պիտի չժառանգեն», և
ամէն դարու մարդոց արուած պատուէրը
սա է. «Ետեւէ եղէք սրբութեան, որ առանց
սոսոր մէկը պիտի չտեսնէ Տէրը»:

Երկրորդ համարին մէջ մարգարէն շա-
բաթը պահելը և չպղծելը կը յիշէ իբրեւ
մին այն պարտականութիւններէն զորս կա-
տարելով Աստուծոյ ժողովուրդը կարող
կ'ըլլայ մասնակցիլ Անոր փրկութեան: Շա-
բաթը Աստուծոյ նուիրուած օրն էր, և
շաբաթը պահելը հրէական կրօնին հիմնա-
քարերէն մին էր: Փորձաքար էր այն յա-
րաբերութեանց մէջ զորս անոնք ունէին Աս-
տուծոյ հետ, վասն զի զայն պահելու կերպը
իրենց հաւատարմութեան կարեւոր նշան էր:
Այս պատճառաւ ըսուեցաւ շաբաթին համար.
«Աս նշան մըն է իմ ու ձեր մէջտեղը ձեր
ազգերուն մէջ» (Ել. 1Ա. 13): Շաբաթը
պղծելուն պատիժը մահ էր (Ել. 1Ե. 2).
պղծողը կը մեղացուէր բոլոր ժողովրդին կողմէն
քարկոծուելով (Թու. ԺԵ. 33):

Միւս խօսքը կամ խօսքերը կը գտնուին
Մատ. ԺԲ. 8 և 12 համարներուն մէջ:
Կը կարդանք թէ «Որդին մարդոց շաբաթին
տէրն է»: Չայս հասկնալու համար միտք
բերելու ենք զանազանութիւն մը: Կարգ մը

պարտականութիւններ կան որ մեզի կը
յայտնուին մեր խղճին միջոցաւ: Սպանու-
թիւն, գողութիւն և շուտիւն բարոյա-
պէս ծուռ են իրենց բնութեամբ, և մենք
պիտի զգայինք թէ մեղանշական են եթէ
մինչեւ իսկ արգելուած չըլլային Տասնա-
բանեային մէջ, կամ Աստուածաշունչին որ
եւ է մասին մէջ: Կոպաշտներ և անկրօն-
ներ կ'ընդունին թէ ծուռ գործեր են անոնք,
և երբ Աստուծոյ Խօսքը կ'ըսէ թէ զանոնք
գործելու չենք, այդ արգելական պատուէ-
րին մէջ Յայտնութեան ձայնը Բնութեան
ձայնին հետ միացած կը գտնենք:

Սակայն չաբաթը պահելը այդ կարգի
պարտականութիւնն չէ: Իր պարտաւորիչ
գործութիւնն ամբողջովին կը բխի սա ի-
րողութենէն թէ Աստուածաշունչին մէջ
պատուիրուած է այն: Յիշուի փորձառու-
թիւնը կը ցուցնէ մեզի թէ աշխատութեան
վեց օր եւ հանգստեան մէկ օր լաւագոյն
համեմատութիւնն է մեզի համար: Եթէ
հանգստեան օրն աւելի ստէպ գար, չափէն
աւելի պիտի ընդհատէր մեր աշխարհային
զբաղումներու ընթացքը և պիտի քաջալե-
րէր ծուլութիւնը: Եթէ նուազ ստէպ գար,
մարդիկ չափէն աւելի պիտի յոգնէին և
իրենց ֆիզիքական առողջութիւնը պիտի
վնասուէր: Ճշմարիտ է նաեւ թէ, եթէ յա-
ւիտենական կեանք մը կայ մեր առջեւ,
կարեւոր է ունենալ յաւիտենականութեան
համար մասնաւոր պատրաստութիւն տես-
նելու օր մը: Եւ սակայն Բնութիւնը չըսեր,
Եօթն օրէն մէկը սուրբ պահէ: Եթէ Աստ-
ուածաշունչ չունեցող վայրենին մարդ
սպաննէ, իր ունեցած լոյսին դէմ կը մե-
ղանչէ և յանցաւոր է: Եթէ շաբաթը
չպահէ, յանցանք չունի, վասն զի այսպիսի
պարտականութեան մը տեղեկանալու միջոց
չունէր: Աստուածային պատուէրը, և միայն
աստուածային, պարտաւորիչ կ'ընէ շա-
բաթը պահելը: Եւ Քրիստոս, երբ կ'ըսէ թէ
ինք շաբաթին Տէրն է, կը ցուցնէ թէ աստ-
ուածային հեղինակութիւն ունի: Ոչ մէկ
հեղինակութիւն կրնայ իրաւամբ կամ ձեռն-
հասութեամբ փոփոխել օրէնք մը, բայց եթէ
այն՝ որ օրէնքը դնողին հաւասար հեղինա-
կութիւն ունի: Միայն վեհապետը կրնայ
փոփոխել վեհապետէ բխած օրէնքը, և
միայն Աստուած կրնայ փոփոխել Աստուծմէ
բխած օրէնք մը: Երբ Քրիստոս կ'ըսէ թէ
ինք շաբաթին Տէրն է, այս անշուշտ կը նշա-
նակէ թէ ինք իրաւունք ունի շաբաթը պա-
հելու պատուէրը ընջելու կամ հանգստեան
օրը փոխելու, և այսպիսի իրաւունք ու-
նենալն յայտարարելով կը ցուցնէ թէ ինք
աստուածային հեղինակութիւն ունի:

Դարձեալ, կը կարդանք թէ «շաբաթ օրը
բարի գործել արժան է»: Շաբաթը նպա-
տակով մը սահմանուեցաւ: Ինչպէս Տէրն
մեր ուրիշ անթիւ մը ըսաւ, «Շաբաթը
մարդուն համար եղաւ, ու չէ թէ մարդը
շաբաթին համար»: Շաբաթը միջոց է և
ոչ նպատակ: Տրուեցաւ իբրեւ նշան և իբ-
րեւ նախապատրաստութիւն այն հանգստեան
որ կը մնայ դեռ Աստուծոյ ժողովուրդին:
Աստուծոյ հանգիստն սկսաւ երբ արարչու-
թեան գործն աւարտեցաւ: Բայց իր ծառա-
ները որ աշխարհի մէջ են՝ տակաւին չեն
մտած իր հանգիստը: Մինչեւ որ մտնեն հոն՝
պէտք ունին հանգստեան օրուան: Չերժ են
շաբաթ օրէն այնչափ որչափ մովսիսական
օրէնքով սահմանուած արարողութիւննե-
րուն մասն էր այն, բայց զերծ չեն եօթն
օրէն մին, իբրեւ երկնից համար մասնաւոր

պատրաստութիւն տեսնելու օր, սուրբ պահելու պարտականութենէն: Ինչ որ արդիւր կ'ըլլայ այդ պատրաստութեան՝ մերժուելու է այդ օրուան մէջ: Ասորեայ գործի կամ զբաղման պարագիւրն արդիւր կ'ըլլայ յիշեալ պատրաստութեան, եւ ուստի ուղիղ չէ: Սակայն հիւանդները բժշկել, ինչպէս բժշկեց Քրիստոս շաբաթ օր, անօթինքը կերակրել, վտանգի մէջ ինկածներն ազատել, երկնից համար մեր պատրաստութեան նպատակը եւ մանաւանդ քան աննպատակ ուստի «շաբաթ օրը բարի գործել արժան է»:

Ուրիշ թղթակից մը կը զրկէ մեզի սահարցումը: «Երբ քրիստոնեայ եղբայր մը յանցանք եւ մեղք կը տեսնէ հոգեւոր հովիւներու վրայ, կամ այդ մասին կը տեղեկանայ ուրիշի վկայութեամբ, վարչական ժողովոց բողոքելու է թէ Աստուծոյ պատուհասին յանձնելու է: Վասն զի լուծութիւնը գայթակղութիւն է թերահաւատներուն, կամ ուսմիկներուն որ կրնան հետեւիլ անարժան հովուաց օրինակին, եւ բողոքը՝ առիթ երկպառակութեան: Ուստի այս մասին եղբոր մը պարտքը ինչ է»:

Կը յուսանք թէ յոյժ հաղուադէպ են այս եկեղեցիներու պարագաներն յորս քրիստոնեայ մը գտնուի երկուստեք դժուար կացութեան մէջ: Քրիստոնեայ քարոզիչներ շատ անգամ կ'ամբաստանուին, բայց ամբաստանութիւնը յանցանք մը չհաստատուի: Ուստի կը վշտանան հաւատարիմ քարոզիչ մը որ զիրենք կը յանդիմանէ իրենց մեղքերուն համար, եւ կը ջանան վրէժ լուծել անոր համբաւն արատաւորելով: Կամ եկեղեցւոյ մը մէջ երկու կուսակցութիւն կը գտնուի եւ իւրաքանչիւրը կ'ուզէ տարբեր հովիւ մը, եւ մէկ հովիւին կուսակցիներէն անխոհեմ կամ անխիղճ անձ մը անհիմն եւ դառն կ'անկաշխարհ կը յարուցանէ միւս հովիւին նկատմամբ: Մինչեւ իսկ երբ չար նպատակ չկայ, լուրերը կամ զրոյցները կը ծագին թեթեւ բաներէ եւ կը մեծանան հետզհետէ: Մարդ մը կ'ըսէ, «Անցեալ իրիկուն փողոցին մէջ կը չըլտայէի եւ անա անարդական եւ հայնոյալից խօսքեր լսեցի: Խօսողին ձայնը մեր հովիւին ձայնին կը նմանէր» ինքնէ բերան կ'անցնէ այս եւ անա օր մը հաստատապէս կ'ըսուի թէ այսինչ պարոնը լսեց հովիւին հայնոյլը: Այս լուրին քիչ մ'ալ չըլլէն ետքը կ'ըսուի թէ գարշելի է լեզուն զօր հովիւը սովորաբար կը գործածէ իր տան կամ ընտանեաց մէջ, եւ սակայն այն բարի մարդուկն աւելի յօժար է արմատէն կտրել իր լեզուն քան գործածել զայն այդպէս չարաչար: Այսպիսի զրոյց մը, եթէ պատմուի քրիստոնեայ քարոզիչի մը վրայ, կը չըլտայի մեծ արագութեամբ: Շատեր կը միջնորդուին այսպիսի յայտնութեան մը միջոցաւ: Գիտեն թէ իրենք չար են, եւ կը սիրեն հաւատալ թէ բոլոր ուրիշներն ալ իրենց պէս են, եւ թէ ճշմարիտ բարութիւն չկայ աշխարհի վրայ: Եթէ այսօր քարոզիչի մը վրայ անբարոյականութեան յանցանք մը գտնուի Դանի մէջ, վաղը այդ յանցանքին լուրը կը պատմուի ինքսարեւելի փողոցներուն մէջ: Քանի մը տարի առաջ ամերիկացի եկեղեցական մը այնպէս սաստիկ պատժեց իր փոքրիկ զաւակը որ փոքրիկը մեռաւ այդ պատճառաւ, եւ եկեղեցականը բանտարկուեցաւ: Այս եղելութիւնն իմացուեցաւ եւ խօսակցութեան նիւթ եղաւ Ամերիկայի բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ:

Ուրեմն ամենայն հաւանականութեամբ

անհիմն են քրիստոնեայ քարոզիչի մը դէմ եղած ամբաստանութիւնները, եւ կամ շատ տկար հիմ մը ունին: Այս ճշմարիտ պիտի գտնուի այսպիսի դէպքերու տասնէն իննին կամ հարիւրէն իննսունին մէջ: Մասամբ, անտարակոյս, այս պատճառաւ զրեց Պօղոս առ Տիմոթէոս: «Երեցի վրայով ամբաստանութիւն մի ընդունիր, բայց միայն երկու կամ երեք վկաներով» (Ա Տիմ. Ե. 19): Երեցի մը վրայ անհիմն ամբաստանութիւն տարածելու նպատակը մեծ անիրաւութիւն կը գործէ: Երեցի մը նկարագիրը անոր զբաղմանն է: Եթէ նա իր ուղիղ եւ հաւատարիմ մարդու համբաւէն կողոպտուի, պարտի թողուլ իր պաշտօնը եւ պարուստի ուրիշ միջոց մը փնտռել: Եւ լեռան անձնական չէ միայն, այլ կը հասնի եկեղեցւոյն եւ Քրիստոսի փաստին:

Սակայն դիցուք թէ եղբայր մը գիտէ թէ հովիւ մը կը կտորէ եօթներորդ պատուիրանը, կամ սովորաբար կ'արեւնայ, լուծութիւն պահելու է: Ոչ, վասն զի Քրիստոսի փաստը աւելի արժէք ունի քան մարդու մը ապրուստը կամ հանգիստը: Աստուածային պատուէրն է «Մաքուր եղէք, ով Տէրոջը սպասները վերցնողներ» կամաւ մեղքի մէջ ապրող մարդ մը եռեքս իրաւունք չունի հողուակոյն թիմի մը մէջ մտնելու: Կամ ինչպէս նաւարկութեան արուեստին անհմուտ անձ մը իրաւունք չունի շոգինաւի մը նաւապետութիւնն ստանձնելու: Սակայն եղբայր մը շատ ապահով ըլլալու է թէ իր ըսածը չիտակ է: Եւ բուն իսկ կասկածի ենթարկուած երեցին հետ խօսակցելով եւ ուրիշ յարմար միջոցներով խնդրը քննելու է դեռ ամբաստանութիւն չըրած:

Կրնանք սապէս ամփոփել մեր ըսածը: Աւետարանի պաշտօնէից բարի անունը պատուական է: Քրիստոսի եկեղեցւոյն մաքրութիւնը ալ աւելի պատուական է:

ՀՐԿԻՁԵԱԼ ՄԸ

Անցեալ տարի յուլիսին մեծ հրդեհ մը պատահեցաւ Շիքակոյի արուեստահանդէսին յատկացուած գետնին վրայ եւ անգին միջերանոց մը այրեցաւ: Հրշիջոց մը եղած էր աշտարակին գաղաթը եւ բուն ճիւղով կը գործէր, եւ անա վար նայելով տեսաւ յանկարծ թէ իր ներքեւի շէնքը բոցերու մէջ էր եւ ազատման միջոց չկար:

Ընկերները տեսան եւ ճանչցան զնա. ամուրի, առողջ եւ կորովի երիտասարդը, որ բազմաթիւ բարեկամներ ունէր: «Ամենէն զուարթ, ամենէն տաքսիրտ ընկերն էր» ըսուեցաւ յետոյ: «Կը սիրէր կեանքը: Կը սիրէր ամէն բան բոլոր իր սրտով» «Ոչ ոք կրնար այնչափ համի հանել աշխարհի, զուարճանալ կամ երջանկանալ, որչափ Յովնանէս»:

Սակայն անա կը մօտենար այդ երջանիկ, առողջ կեանքին վախճանը: Բոցերուն սպասելն ստոյգ մահ էր, աշտարակին ծայրէն ցատկէն ալ մահ էր: Վար նայելով տեսաւ գեղեցիկ կապոյտ լիճը իր առաջատարուն նաւերով, տեսաւ աւելի հեռին Շիքակօ քաղաքը որ կը խայտար մարդկային կեանքով: Իր ոտքերուն տակ կը բարձրանար խաղաղութեան սքանչելի «Սպիտակ Քաղաքը» (որպէս կը կոչուէր արուեստահանդէսի շէնքերուն ամբողջութիւնը), ուր կը ծածանէին բոլոր աղգերուն զօջակները: Փլեզանսի լայնարձակ պողոտան լեցուն էր ուրախ զուարթ եւ երջանիկ անձերու խումբ բազմութեամբ: Ասոնք այն ժամա-

նակ չէին տեսներ այս մարդը որ շատ լաւ սիրած էր իր ընկեր արարածները եւ հիմա մահուան դէմ յանդիման կը գտնուէր:

Բոցերը շուտով կը բարձրանային. աշտարակն սկսաւ երերալ: Աշխարհ այդ վերջին վայրկեանին շատ գեղեցիկ երեւցած ըլլալու է այս դատապարտեալ մարդուն, եւ շատ սիրելի՝ այն բարեկամները եւ բարեկամուհիները զորս իր ետեւ թողուց, վասն զի նա յանկարծ բարձրացուց իր ձեռքերը եւ հրաժեշտի շարժում մը ըրաւ ջերմ սիրով: Բոցերէն լեզուներն արագ հասան անոր: Հաւաքուող բազմութիւնն հիմա տեսաւ զնա: Կանայք նուազեցան երբ տեսան անոր ուղիղ կեցուածքը, իսկ զօրաւոր մարդիկ լացին:

Խեղճ տղան, մինչեւ վերջը քաջարի, եւ ազնիւ զգացումներով լեցուած, ջանաց իր հրաժեշտի ողջոյնը զրկել անոնց, բայց նշանացի միայն: Համայններ զրկեց գեղեցիկ քաղաքին, տեսութեանէ կորսուող արեւուն, եւ խուռն բազմութեան որ, անձկութեամբ համակ չնչասպառ, կը դիտէր զնա որպէս թէ իր եղբայրն ըլլար: Եւ անա բոցերն յանկարծ բարձրացան դէպի երկինք: Երբ իջան վերջապէս, աշտարակն անհետ եղած էր: Պահ մը սրտածմիկ տաքնապ մը պատեց քաղաքը: Բոցերը թեւեւ չէին տեսնուիլ թաղմութեամբ սկսան մարդիկ հեռանալ երբեք չմոռնալու պայմանաւ այս տխուր տեսարանը եւ կամ այն յուզումները զորս կրեցին տեսնելով հրաժեշտի ողջոյններն այս արիական հոգւոյն որ զնաց ներկայանալ իր Աստուծոյն:

ԺԱՆՏԱՄԱՀ Յ. Տ. 1348-1349

[Հետագայն կը քաղենք Սէրիւսի մէջ հրատարակեալ քննադատական մը զոր կը գրէ Տր. Կառպէ: Դոտերս ի տա ընծայուած գրութի մը մըս որ կը նկարագրէ ժանտամահին սոսկալի մէկ այցելութիւնը:]

Մեծ ժանտախտը Եւրոպա մտաւ Արեւելքէն՝ զլիսաւոր վաճառականութեան ճամբաներէն անցնելով: Ասիական երկիրները աւրշտկելէն ետքը եկաւ Կ. պոլիս՝ Բէֆէէ որ այն ատեն մեծ եւ կարեւոր նաւահանգիստ մըն էր Սեւ Ծովուն վրայ եւ այդ վայրկեանին ենթարկուած էր երկարատեւ պաշարման մը: Այս պատահեցաւ 1347ի աշնան: Իտալական նաւեր Միջերկրական Ծով տարին համաճարակը որ շատ շուտով ծաւալեցաւ անոր ծովեզրները եւ կղզիներուն մէջ: Կիպրոսի մէջ գրեթէ ամէն մարդ մեռաւ: Սիկիլիոյ մէջ, ժամանակակից մատենագրի մը մասնաւոր մէկ գրութեան նայելով, մահերուն թիւը սոսկալի էր: Վեներտիկի մէջ, ուր գրեթէ նոյն ժամանակները ծաւալեցաւ յիշեալ հիւանդութիւնը, կ'ըսուի թէ հարիւր հազար անձինք, կամ բնակչաց իբր եօթը տասներորդը, մեռան: Չինովայի մէջ բնակչաց հազիւ մէկ եօթնորորդը ողջ մնաց: Ծովուն վրայ նաւերու պարունակած ամբողջ ուղեւորները մեռան: Եւ աննպատակ նաւերը, այսինքն անոնք որոց մէջ ողջ նաւաւոր չէր մնացած, կը տարուբերէին աստ եւ անդ, կամ ծովեզրք կու գային, խառն համար նոր կեղրոններ կաղմբու, կամ ծովեզրները ուր ողջ մարդ չէր մնացած: Իտալիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ անհելի համաճարակը ծաւալեցաւ շուտով: Չայս հաստատող վկայութիւններ չեն պակսիր: Բայց զրոյք ըլլա՛յ պարզամիտ վանական մը, պատմագիր մը, բժիշկ մը, կամ բանաստեղծ մը, «ամէնքն ալ կը խօսին այնպիսի միօրինակ ոճով որ գրեթէ կը

Թուի թէ իրարմէ ընդօրինակութիւն ըրած են:» Ֆիորենցայի մէջ պատահածին վրայ ուր ժանտախտը ա՛յնքան սաստիկ էր որ կը յիշուի «Ֆիորենցայի ժանտախտ» անուանով, Պոքաչչիօ կ'ընէ նկարագրութիւն մը որ քաջածանօթ է: Փիզա, Փատուա եւ Փիաչչեցա քաղաքներուն մէջ կեանքի սոսկալի կոտորած եղաւ: Ի Սիէնա, ուր կասեցաւ մայր եկեղեցւոյն շինութիւնը, եւ երբեք դարձեալ չսկսեցաւ մինչեւ այսօր: Կ'ըսէ մատենագիր մը, «Եւ ես, Ակրիքոլօ տի Թուրա, բուն իմ ձեռքերովս հողը գրի իմ հինգ փոքրիկ մանչերս:» Նոյնն ըրին նաեւ շատեր:» Բնակչաց միայն մէկ չորրորդը ողջ մնաց հոն: Փէթրարք Փարմայէ, ուր յայնժամ կանոնիկոս էր մայր եկեղեցւոյն, սրտածմիրիկ նամակ մը գրեց իր եղբորը որ միայն ողջ մնացած էր յԱլիքենոն միանաստանի մը միաբանութիւնը կազմող երեսուն վանականներէն: Կարելի է ժամանակակից արձանագրութիւններէն հաստատել թէ «Իտալիոյ ընդհանուր բնակչիներէն կէսը մեռան այդ պատուհասէն:» Ոչ մի քաղաք, գրեական, աւան կամ գիւղ եւ հազիւ ուրեք տուն մը կամ խրճիթ մը ազատուեցաւ, եւ երբ ժանտախտին ալիքը անցաւ, «Երկիրը կը մնար անմշակ եւ հունձնող:» Ժանտախտին յաջորդէ սով եւ թշուառութիւն: մեծ շիթթութիւն տիրեց ստացուածքի մասին, եւ մարդկային ընկերութիւնը ի հիմանց սասանեցաւ: Գաղղիոյ մէջ ժանտախտը նախ երեւցաւ ի Մարսիլիա: սա ա՛յնքան ծանրապէս հարուածեցաւ, որ գրեթէ անմարդաբնակ եղաւ: Ժանտախտը շուտով յառաջ խաղաց դէպ ի Ռոնի հովիտը: Մին ամենէն սաստիկ ճարակումներէն որուն վրայ մասնաւոր արձանագրութիւններ կը գտնուին, պատահեցաւ Ալիքենոնի մէջ երբ հոն կը բնակէին Հոմայ պապերը: Համաճարակին նշաւակ եղան նաեւ Լիօն, Արլ եւ Պորտօ: Հարկաւ Փարիզ ազատ չմնաց անկէ: Այս ժամանակ Գաղղիա շատ բազմամարդ էր: Մեծ ժանտախտէն եւ Հարիւրամեայ Պատերազմէն առաջ, կ'ըսէ Տր. Կասգէ, «Գաղղիա ներկայ դարուս բնակչացն հաւասար բնակիչ ունէր: Բազմաթիւ գեղեր սփռած տարածուած էին երկրին վրայ, որոց հետքը չէ մնացած հիմա:» Արդարեւ այն հեղինակը որմէ կը քաղենք այս ծանօթութիւնները, կ'ըսէ թէ չափազանցութիւններն ի հաշիւ առնելով հանդերձ, «Իտալիա, Գաղղիա եւ Եւրոպայի ուրիշ երկիրներ այդ ժամանակ աւելի շատ բնակիչներով լեցուն էին թերեւս քան զոր կ'ենթադրուի սովորաբար:» Բայց ոչ մէկ երկիր, ցանցառ կամ հոծ բնակչով, գերծ չը մնաց ժանտախտին աւերածէն: Հիւանդութիւնը յարձակեցաւ Սպանիոյ եւ Փորթուգալի, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ, Պոնտիոյ եւ Սիբիւիոյ վրայ: Սողոսկեցաւ անցաւ Սր. Կոթարի Կիրճէն եւ իջաւ Հոնոնսի հովիտը: Զուրիցերիոյ եւ Բրուսիոյ, Հոլանտայի եւ Ֆլանտրի մէջ ժանտախտը ճարակեցաւ մեծապէս: Կ'ըսուի թէ ախտը Սքանտինաւիա գնաց նաւի մը միջոցաւ որ Լոնտոնէ մեկնած էր 1349ի ամառը: Բայց նաւորդը մեռան ժանտախտէն, եւ մահաբեր նաւը ցամաք ինչալով ի Պէրլէն, համաճարակը շուտով ծաւալեցաւ ամբողջ Նորվեկիոյ վրայ եւ ընդլայնուի անմարդաբնակ ըրաւ ինչ ինչ գաւառներ: Մինչեւ անգամ Իսլանտիա գերծ չեղաւ անկէ, մինչ հեռին՝ Կրէնլանտի մէջ Սքանտինաւիան դաղթականութիւնը քայքայէ ջնջուեցան որ անոնց տե-

ղերն ի սպառ մոռցուեցան: Երբեք կարող պիտի չըլլանք գիտնալ թէ արդեօք ժանտախտն այս կէտէն յառաջ խաղաց Եսկիմօցւոց վաշկատուն ցեղերուն միջոցաւ եւ այսպէս ի վերջոյ հասաւ եւ աւերակեց Նոր Ալխարհը: Բայց անհաւանական բան չէ այս: Տր. Կասգէ յիշեալ գիրքին մեծ մասը նուիրած է Մեծին Բրիտանիոյ Մեծ Ժանտախտին յառաջխաղացութեան եւ անոր հետեւանքին պատմութեան: Մեծին Բրիտանիոյ մէջ այս սոսկալի ախտը հասաւ կանոնի 1348 յուլիս ամսուն ի Միլքոմպ Բէճիս որ յայնժամ նշանաւոր նաւահանգիստ մըն էր եւ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ Գաղղիոյ հետ: Արագ ծաւալեցաւ Հարաւային եւ Արեւմտեան Անգլիոյ վրայ, եւ հեղինակը բաւական մանրամասնութիւններ հաւաքած եւ յիշատակած է համաճարակին այս դաւաճներուն եւ յետոյ ամբողջ յիշեալ երկրին մէջ գործած նախճիրները: Բայց այս պարագային մէջ մինք զուրկ մնացած չենք արժանահաւատ ուղղակի ապացոյցէ՝ ախտին զոհ դացողներուն թուոյն մասին: ունինք մէն մի թեմի եպիսկոպոսի մեծ խնամով պատրաստած արձանագրութեան տոմարը: Այս տոմարներուն մէջ կը կարգադրուին թեմերուն եւ դուրս ելող եւ ներս մտնող թոշակառու կղերականներուն անունները, նաեւ թուականը եւ անոնց բացակայութեան պատճառը, թէ՛ մահ ըլլայ այն՝ թէ՛ հրաժարում եւ թէ՛ ուրիշ բան: Տր. Կասգէ ընդ երկար քննած է այս բաները, եւ անոնց օժանդակութեամբ եւ օրուան ժամանակագիրներուն գրութիւններէն կարող եղած է չինել համաճարակին բերած աղէտներուն վրայ շատ ընդարձակ եւ ընտիր պատմութիւն մը: Թոշակառու կղերականներուն կէսը մեռած էին, եւ այնպիսի անձինք որ քաջ դատողութեան տէր են, եզրակացուցած են թէ ընդհանուր բնակիչներէն մեծնողներուն թիւը գէթ նոյն համեմատութեամբ պարտի ըլլալ: Ուր որ բնակիչը հոծ էին, ինչպէս միանաստաններու եւ աւաններու մէջ, հոն աւելի շատ մահ կը պատահէր: Կրօնական հաստատութեան շէնքերէն շատը կորսնցուցին իրենց անդամները եւ մնաց միայն փոքր թիւ մը եւ այլ եւս երբեք չունեցան առաջուան չափ անդամներ: Բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ մահերուն թիւը ահուկ էր: Կրուսէսթըրի, Օքսֆորտի եւ Լոնտոնի մէջ հազիւ թէ բնակչաց տասնէն մէկը ողջ մնաց: Նոյն աստիճանաւ հարուածեցան Պրիսթըլ, Նորուիչ եւ Եէրմութ: Ամալութեան պատմութիւնը իրօք նոյն է ամբողջ Անգլիոյ համար: Պէտք է յիշել թէ Միշլին Դարուց մէջ իրաց վատառողջութիւնը անսահման էր: Ուր որ տունները իրարու մօտիկ էին, մերձակայ հողերը կ'ապականուէին ամէն տեսակ նեխալ նիւթերով: Խոնաւ եղանակներու ժամանակ — եւ 1348ի ամառը արտաքուց կարգի խոնաւ էր — աղտեղի ջուրերու լճակները կը մնային աստ եւ անդ, մինչ բնակարաններուն մէջ որք գրեթէ միշտ սրահներ, սենեակներ միայն կ'ունենային գետնին վրայ, հողէ յատակները կը ծծէին ամէն տեսակ ապականութիւն ցախերէն որոցմով ծածկուած էին, եւ որք տարին անգամ մը միայն կը վերցուէին, անասելի կերպով զազիր վիճակի մէջ: Հողէ պատերն ալ գետնէն մինչեւ երկու ոտք բարձրութեամբ ապականուած եւ շաղկապուած էին լոյծ աղտեղութեամբ: Այսօրինակ պայմաններու ներքեւ, դար-

մանք է որ մարդ ողջ մնացած ըլլայ ժանտախտի նման հիւանդութեան մը անգամ մը ներս մտնելէն ետքը: Վասն զի տարակոյս չկայ թէ Մեծ Ժանտախտը բնեւեւութապէս սաստիկ եւ մահացու ձեւն էր Արեւելեան Ժանտախտին: Անգլիոյ մէջ գէթ երեք անգամ երեւցած էր, չորեքտասանէրորդ դարուն, Մեծ Ժանտախտէն առաջ: Յամին 1361 անոր մէկ շատ սաստիկ յարձակումէն դարձեալ բաւական մարդիկ մեռան: Ախտը քսան անգամ յարձակած է հնգետասաներորդ դարուն մէջ, Կրնայ ըսուիլ թէ Անգլիոյ տեղական ախտ մը եղած էր ժանտախտը մինչեւ 1665 թուականը երբ Եւրոպայէ անհետ եղաւ ընդհանրապէս: Բայց 1348—1349ի աղէտին մեծութիւնն էր մարդոց մոլորութիւն վրայ ապաւորութիւն ընողը: Այն էր Մեծ Ժանտախտի կոչուելու արժանի ախտ մը: Իր հետեւանքը թողուց ամէն կողմ, ինչպէս մինչեւ ցարգ: Հարկ եղաւ կատարեալ փոփոխութիւն մտնել հողին պարարտացման եւ մշակութեան մէջ: Աշխատութիւնը խիստ նուաղեցաւ: գործաւորները խնդրեցին գործատէրեր կղան, եւ հասկցան իրենց կարողութիւնը եւ ոյժը: Ընդարձակ հողի վարձակալներ կարելի չէր գտնել, եւ հողատերք սակաւեցան իրենք անձամբ մշակել հողերը: Կը փակենք գիրքը խորին շնորհակալութեան զգացումով որ մինք չենք ապրիր այն օրերուն մէջ երբ ժանտախտը յաճախ կը պատահէր Անգլիոյ վրայ: Սարսափը ժանտախտին որուն այնքան յաճախ ապականութիւն կը յաջորդէր, երբեք չկրնար ընդ երկար ելած ըլլալ մարդոց միտքերէն: Զարմանալի չէ որ յաճախ այս սարսափին ակնարկութիւն կ'ըլլայ մարդոց հասարակ խօսակցութեան եւ գրուածոց մէջ:

ԴԵՂԻՆ ՏԵՆԴԻ ՄԻՋԱԴԵՊ ՄԸ

Բոլոր գրագէտներուն եւ ընթերցասէրներու շատին ծանօթ է թէ ինչպէս դիւցազն Ենէաս իր ողջ հայրը հրկիգեալ Տրոյի բոցերուն մէջէն յափշտակելով շաւակն առած հանեց քաղաքէն դուրս, ինչպէս կը պատմէ Վիրգիլիոս բանաստեղծը: Բայց տղայ մը որ Նիւ Օդէանսի բոցերու ճարակ ըլլալէն աւելի գէշ վիճակի մը մէջէն իր մեռած հայրը շաղկած տարաւ, երբեք ուշադրութիւն չգրաւեց եւ իր վրայ չգրուեցաւ տեղական թերթերուն մէջ անգամ: Դէպքը պատահեցաւ երբ վերջին դեղին տենդին համաճարակը կոտորած կը գործէր յիշեալ քաղաքին մէջ եւ ամէն օր բնակիչներէն քսաններով կը մեռնէին: Անհատական ողբը անյայտ կ'ըլլար մեծ վշտին մէջ որ ընդհանրացած էր բնակչաց մէջ եւ ապշեցուցած էր զանոնք: Ի ստորեւ դրուած միջադէպին ականատես եղող անձը կը գրէ համաճարակին պատմութիւնը ախտին վրայ շատ մը վառ վրձումն նկարագրութիւններու հետ: Վարակեալ քաղաքին մէջ մեռնողներուն թիւը ա՛յնպէս արագ շատցաւ որ ողջ մնացողները քիչ կու գային զանոնք թաղելու: Քաղաքին արուարձաններէն աղքատիկ երիտասարդ մը, հազիւ տասնեութ տարեկան, ընտանեաց վերջինն ելող իր անկենդան հօրը հետ մինակ գտնուեցաւ: Քիչ օգնութիւն ունենալով կամ երբեք օգնութիւն չվայելելով հողաց եւ դարմանեց զնա

մինչև վերջը, եւ հիմա ի գուր օգնութեան
կը սպասէր անոր անշնչացեալ մարմինը գե-
րեզման տանելու համար:

Դեղին տենդէ մեռնողներու ամենուն
համար իբրեւ հասարակաց գերեզման յառ-
կացած էր խրամ մը: Խեղճ տղան գիտէր
որ հօրը մարմինը իսկոյն պիտի դրուէր
գետնին տակը: Խնամով փաթթեց զայն
սաւանի մը մէջ, եւ ինք որ նիհարցած էր
եւ տկար, եւ հաւանականապէս այն սոս-
կալի տենդով վարակուած, վեր վերցուց
սգալի բեռը եւ ջանաց տանիլ զայն: Երկար
էր երթալու ճամբան զօրաւոր մարդու մը
համար անգամ, իր ծանրութենէն աւելի
ծանր բեռնով բեռնաւորուած. ուստի տղան
պարտաւորեցաւ վար զնել մարմինը: Կար-
ճատեւ հանգիստէ մը ետքը վերցուց սիրելի
բեռը եւ կը ջանար տանիլ: Բիշ մը տեղ
գնաց եւ նորէն հանգչիլ հարկ եղաւ: Հոս
հոն կարեկցող աժդոյն կանայք կը նայէին
դռնէ մը կամ պատուհանէ մը: Բայց այժմ կա-
րեկցութիւնը կը գործածուէր աւելի սրտա-
ճմրկ տեսարաններու, եւ անկարող էին
անոնք սփոփանք տալ դուրսը գտնուողի
մը: Վասն զի ամէն տան մէջ աստէն տա-
ռապողներ կային եւ կանայք չէին կրնար
հեռանալ անոնց քովէն: Անոնցմէ միայն
մէկը եղաւ փողոց եւ խեղճ պատանդին
տուաւ թաս մը ջուր մինչ նա քրտինքը
կը սրբէր իր երեսէն եւ վիզէն: Զուրը ա-
խորժով խմեց նա, շնորհակալութիւնները
մըմնջեց եւ կամաց մը նորէն վեր առաւ
բեռը: Այդ էր բոլորը որ իրեն կը մնար իր
հօրմէն, եւ մարդ ի գութ կը շարժէր տես-
նելով թէ պատանին ինչպէս փափկու-
թեամբ կը բռնէր զայն: Յառաջ գնաց դող-
դողուն քայլերով: Պարզ կը տեսնուէր թէ
տղուն բոլոր ոյժը սպառած էր: Ոտքը սա-
հեցաւ եւ ինք գետնը գարնուեցաւ: Անց-
նող պահակը (գարսէ) գտաւ տղան որ
անկենդան կը պառկէր իր սիրած հօր մարմ-
նին քով:

Երկինքին վրայ մեր բոլոր լսածներուն
անհամաձայն պիտի ըլլայ եթէ իրենց պար-
տականութիւնները կատարելու ատեն մեռ-
նողներուն արձանագրութիւնը փառաւոր
էջ մը չունենայ հոն անծանօթ անուններու
յատկացած: Անտարակոյս յաւիտեանականու-
թեան տոմարներուն մէջ՝ քիչին մէջ հա-
ւատարմութիւնը եւ շատին մէջ հաւատար-
մութիւնը քով քովի կը կենան:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

Ի ՅԵՍԱՍԿ

ՀԱՆԳՈՒՅԵԱԼ ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՅԻ Ա. ՃԵՃԻՋԵԱՆԻ

Հազիւ մէկուկէս տարի եղաւ որ Վեր-
Ա. ձէճիգեան իւր մահկանացու ընթացքը
կնքեց, եւ ահա իւր սգաւոր այրին եւս կը
մեկնի յաստեաց: Տիկին ձէճիգեան որ վեր-
ջերս բաւական կը նեղուէր ջրային տկա-
րութիւններէ, մասնաւոր սփոփանք մը զգաց
իւր երէց որդւոյն, Մեծ: Յովսէփ Էֆ. ձէ-
ճիգեանի, ողջամբ վերադառնալուն առթիւ,
որ չորս տարի բացակայութենէ վերջ է-
տիմպուրկի Նիւ Գոլէճ աստուածաբանա-
կան վարժարանի ընթացքը աւարտած՝
անցեալ սեպտեմբերի մէջ հայրենի յարկին
ընտանեկան քաղցր շրջանին մէջ կ'ընդուն-
ուէր կարօտալիք սիրով եւ ուրախութեամբ:
Տասնեակնոց օրի չափ ետքը մայր եւ որդի
միասին ուղեւորեցան ի Թամլըզ, քաղաքիս
մօտակայ գիւղ մը, խորհելով թէ օգտաւո-

րութիւն մը եւս առաւել պիտի կազդու-
րէր առաջնոյն առողջութիւնը: Տիկին ձէ-
ճիգեան ակորժեցաւ գիւղին օդէն եւ բնա-
կան տեսարաններէն. սակայն դժբաղդաբար
անդ ընդունեցաւ ծանր հիւանդութեամբ
մը, Բէճէֆ կոչուած տենդով, եւ թէպէտ
Տր. Ս. Գալաթեան, փորձ բժիշկը, գնաց
անմիջապէս եւ զինքը հոս փոխադրելով
մասնաւոր հոգածութեամբ դարմանեց, սա-
կայն հիւանդը արդէն ֆիզիքապէս տկար
ըլլալով չկրցաւ դիմանալ ակտիւ սաստ-
կութեանը եւ ամսոյս 12ին հանգեաւ ի Տէր
ի հասակի 48 ամաց:

Համբերատար եւ խաղաղիկ անցուց իւր
ճգնաժամերն: Թէեւ հիւանդութեան պա-
րագաներն այնչափ թոյլ չէին տար իրեն
խօսիլ, այսու հանգերձ մերթ ընդ մերթ
լնելի կը լինէին իր միմունջներն— «Մեր ձեռ-
քէն եկածն ընենք ջանքով, Տէրոջը կամքը
ըլլայ»: «Տէր Յիսուս քովս կեցիր», «Փառք
քեզ, Տէր. ասոր համար ալ փառք կու տամ»: «Յուդարկաւորութեան սգալի արարողու-
թիւնն կատարուեցաւ ի ձեռն Պատ. Յ. Կա-
րապետեանի, տեղւոյս աւետարանականաց
հովուին, ի ներկայութեան բազում սգաւոր
ազգականաց եւ համակիր բարեկամաց: Նոյն
առթիւ երգուեցաւ իւր սիրած երգերէն մին
«Ո՛հ, ո՛հ, աս չէ մեռելը», նաեւ սրտա-
ռուչ ուղերձներ խօսուեցան Գալաթեան
հայրիկի եւ այլոց կողմանէ: Զգայուն սըր-
տերու սիրոյ եւ յարգանքի արտայայտու-
թիւնն եղող ծաղկեայ փնջիկներ նաեւ
պսակներ կը զարդարէին նորա սգալի դա-
դան, որք նուիրուած էին զանազան անձերէ
ի մէջ այլոց Հայունեաց Բարձր Վարժարանի
ամերիկեան միսիոնարուհեաց ինչպէս եւ
նոյնին աշակերտուհեաց կողմանէ: Տիկին
Սրբուհի ձէճիգեան, զուտոր Մկրտիչ աղա
Սըլիեանի, ծնած էր յուլիս 26ին 1846, ի
Պարտիզակ, եւ տեղւոյն աւետարանական
նախկին ընտանեաց միոյն պատկանելով ի
մանկութենէ հրահանգուած էր քրիստո-
նէական ճամբարութեանց գիտութեամբը:
Տասներկու տարեկան էր երբ ամենայն ըզ-
ձանօք աշակերտեցաւ աղջկանց գիշերօթիկ
վարժարանին որ Միսիոնարաց ձեռամբ հաս-
տատուած էր ընդ տնօրէնութեամբ Միս
Ուէսդի ի Սասգիւղ Կոստանդնուպոլսոյ:
Զորս տարիէն ընցուց զպրոցական ընթաց-
քը վերաբերելով այն վերջին ընթացաւորտ
կարգին որմէ ետքը վարժարանը փոխա-
դրուեցաւ ի Մարսուան:

Մինչդեռ Օր. Սրբուհի Սըլիեան հազիւ
աւարտած էր վարժարանական շրջանն կո-
չում կ'ունենար Ատաբազարի նորընտիր եւ
բիտաւար երէցին, Պատ. Աղէքսանդր ձէ-
ճիգեանի, կենակիցն ըլլալու: Ամուսնական
արարողութիւնն կատարուեցաւ ի ձեռն Վեր.
Տր. Պիսի եւ Վեր. Մր. Բարսեղնի նոյեմբերի
19ին 1862: Դեռատի տիկինն անմիջապէս
հետամուտ եղաւ ուսումնասիրել իւր նոր
գրից գործառնութիւններ, եւ մասնաւոր
ուսմամբ եւ վարժութեամբ ինքընք պատ-
րաստել իր երէցիկին իւր ամուսնոյն յար-
մար օգնական մը լինելու: Մեծ ընտանիքի
մէջ գտնուած ըլլալով հանգերձ իւր հեղա-
հօգի համակերպութեամբ կարողացաւ ընդ
միշտ քաղցր առնչութիւն մը մշակել եւ
շարունակել տան բոլոր անդամոց հետ
ըստ նոցա զանազան վերաբերութեանց:
Թէպէտ դաստիարակեալ եւ բարձրագոյն
ընկերական դիրքի մը կանչուած, երբեք
տնական ձեռքի աշխատութիւններն արհա-
մարհոտ նկատողութեամբ նայելու փորձու-

թեան մէջ չինկաւ: Իւր կենաց բաղձազրադ
շրջաններուն եւ մայրական շատ մը գոր-
ծառնութեանց մէջ իսկ հաճոյք կը զգար
տնական կարգ մը գործեր անձամբ կատա-
րելով: Իւր խորին համոզումն այն էր թէ
առունին տնտեսութեան պարտաւորութեանց
ճիշդ եւ լաւ գործադրութիւնը ճշմարիտ
տիկնոջ մը ամենէն բարձր եւ պատուաւոր
կոչումներէն մին է:

Տիկին ձէճիգեան ճշմարիտ մայր մ'էր:
Յաջողած էր օժանդակութեամբ իւր ազնիւ
ամուսնոյն կրթել իւր ինն զաւակներն—
որոց երկուքը մատաղ հասակի մէջ յերկինս
առնուած են— ըստ մասնաւորութեան ի-
րենց բնաւորութեան եւ բարուց, եւ վար-
ժեցնել զանոնք ըլլալու հնազանդ, կարգա-
պահ, ժիր եւ ուշիմ: Առանց մեղկութեան
կամ խտրութեան ծայրայեղութեանց եր-
թալու, իւր զաւակներն կատարարեց, ուղ-
ղեց, եւ հրահանգեց մեղմութեամբ եւ մի-
անգամայն հաստատամտութեամբ: Անոնց
սորվեցուց սկզբունք ունենալ եւ ըստ այնմ
քայլել, Բրիտանիոյ թիւնը սիրել եւ հաւա-
տարիմ ըլլալ կրօնական պարտականու-
թեանց կատարման մէջ: Իր մայրական
քաղցր ազդեցութիւնն ունի իսկ իւր չա-
փահաս որդւոց նկատմամբ իրական գորու-
թիւն մ'էր զանոնք քաջակերելու զէպ ի
լաւն ու բարին:

Ժողովրդային աշխատութեանց մէջ տի-
կին ձէճիգեան ունեցաւ լեցուն բաժին մը:
Շարունակաբար չափահաս տիկնանց կ'ա-
ւանդէր Սուրբ Գրոց կիրականօրեայ դասն,
հսկելով միանգամայն իբր վերատեսուչ
նոյնօրինակ դասուց ուրիշ կարգերու, նոյն
ատենը վարիչն էր կանանց մայրական ըն-
կերութեան, կաղմակերպութիւն մը որ
տեղւոյն Աւետարանական ժողովրդեան մէջ
հաստատուած էր ի վաղուց անտի՝ նպատակ
ունենալով անդամուհեաց հոգեւոր զար-
գացումը, եւ ուրիշ կրօնական եւ բարեսի-
րական գործերու կատարումն: Նաեւ այն-
պիսի ժամանակի մը մէջ, երբ աղջկանց
յատուկ դաստիարակութեան միջոցներն
խիստ անձուկ էին, նա իւր յարկին տակ
մի առ մի ժողովրդեան ոչ սակաւ օրինորդ-
ներն կը հրահանգէր թէ՛ ընթերցման կամ
ուսման, թէ՛ առունին գործերու եւ թէ՛
անհրաժեշտ կանացի ձեռագործներու մա-
սին:

Տիկին ձէճիգեան լաւ գործակից մը եւ
ղաւ իւր ամուսնոյն, որոյ նկատմամբ Մե-
շէքէ շէքէ տրուած յօդուածի մը մէջ
հետեւեալ ակնարկութիւնն եղած է. «Նա
(Վեր. ձէճիգեան) այնպիսի հազուագիւտ կ'ըն
մը իբր իւր տիկնոջ ունենալու օրհնու-
թիւնն կը վայելէր, որոյ իմաստուն տնտե-
սագիտութեան, ողջմտութեան եւ քրիս-
տոնէական բարուց համար իւր ամուսնին
շատ կը պարտէր նմա»:

Համեստաբարոյութիւն, լրջմտութիւն,
պարզասիրութիւն եւ կանոնաւորութիւն
այս ազնիւ տիկնոջ մի քանի գեղեցիկ յատ-
կանիչներն էին: Առանց չափազանցութեան
կրնայ ըսուիլ իրեն համար թէ խոնարհա-
բար եւ անգուլ աշխատեցաւ հաւատարիմ
ըլլալ իւր կոչմանն՝ ջանալով անկեղծօրէն
կատարել իւր բաղձապիսի պարտաւորու-
թիւններն իբր երէցիկին, իբր մայր եւ իբր
ժողովրդին մի կարեւոր անդամն: Իբրեւ
իմաստուն կ'ըն տիպար տուն մը չինեց:

Իւր կենաց վերջին ժամանակներն կար-
ծես իրազեկ իւր մօտալուտ վախճանին, կը
թուի թէ իւր ուշադրութիւնն յաւէտ քրիս-

ՄԱՆ

ՀԱՅԿՅՈՒԿԵԱՆ ՏԵՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՒԱԳ ԵՐԷՑ ՔԱՆԱԿԱՅԻ

«Թող իմ անձն արդարեւորեալ մահով մեռնի, ու իմ վախճանս անոնց վախճանին պէս ըլլայ» (Թու. ԻԳ. 40).

տոնէական եւ յաւիտենականութեան վերաբերեալ խորհուրդներու ուղղութեամբ էր, վերի բաները կը մտածէր, եւ այս մասնաւորաբար յայտնի կ'ըլլար նոյն իսկ սովորական խօսակցութեանց մէջ: Մահուանէն վերջը դոնուսեցաւ իւր մէկ փոքրիկ յուշատետրը, յորում հակիրճ կերպով ի գիր առած էր իւր կարգ մը սրտառու մտածումներն ուսկից կը քաղենք հետեւեալ տողերն—

«Վիճակներու փոփոխութիւնն թող զմեզ չվրդովէ, քանզի Քրիստոս նոյն է»:

«Մայր մը կարեկից ըլլալու է իւր զաւակաց, քանզի ինքը կեանքը լմնցնելու մօտ է. սակայն անոնք նոր անոր մէջ կը մտնեն, եւ պէտք է անոնց օգնէ եւ քաջալերէ զանոնք»:

«Սուրբ Գրքը քննենք, կարգանք եւ կարգանք մինչեւ որ կարենանք հասկնալ թէ Աստուած մեզի բարի կ'ուզէ, բարի կուտայ եւ բարի կ'ընէ, մինչեւ որ մեր հաւատքը զօրանայ, մեր սէրը իր վրայ աւելնայ եւ պատրաստ ըլլանք լման իրեն յանձնուիլ. ապա պիտի կարենանք ընել եթէ տուած դասը սորվինք»:

«Երջանիկ ապրիլ կ'ուզեմ, ապահով ապրիլ կ'ուզեմ, ճամբուդ ծայրը կ'ուզեմ որ երկնից դուռը հասնի, ինքզինքդ Տէրոջը կամար յանձնէ, քու կամար մէջ մի խառնէր, կենաց նաւակը նետուէ, ուրիշները երջանիկ ընելու ջանա, բարիք գործէ, բարի խօսէ, ներէ ուրիշին եւ օգնէ»:

«Իմաստութեամբ խորհէ, գրէ, խօսէ, գործէ»:

«Ո՛հ, Տէր, ամէն բան քու փառքիդ համար գործածէ, մեզ ալ գործածէ ինչպէս որ կ'ուզես, մեզ նոր շնորհքներովդ լեցուր որ յարմար ըլլանք քեզ համար ապրելու, Քու խոստացեալ Սուրբ Հոգիդ թող մեզի հետ երթայ եւ մենք Քու ետեւէդ դանք»:

Նորա մահը յիշաւի մեծ կորուստ մ'է իւր տան, ճէճիզեան գերդաստանին եւ բոլոր վերաբերելոց համար: Մինչ այս մի քանի տողերն կը նուիրենք իւր յիշատակին իբր փուռն ծաղկանց ի վերայ իւր գերեզմանի, ի բոլոր սրտէ կը մաղթենք որ Միւրթարի Սուրբ Հոգին սփռի եւ առաջնորդէ հանգուցելոյն որբացեալ զաւակունքը, եւ բոլոր սղաւոր ազգականներն ու բարեկամքը:

Ատաբաղար
Նոյ. 13, 1894

Վստահ ենք թէ տիկին Սրբուհի Ճէճիզեանը ճանչցողները կը զգան թէ արժանի է այս նամակին մէջ իրեն տրուած բոլոր գովաստին: Չքնաղ կին մ'էր նա, եւ քաղաքացիական պատրաստուող երիտասարդներու իւրաքանչիւրին համար չինք կրնար լաւագոյն բան մը մաղթել քան ունենալ այսպիսի կենակից մը:

Ծաւօք կը լսենք նաեւ մահն ուրիշ ընտիր քրիստոնեայ տիկնոջ մը, Եւսիկէ Գասպարեանի ի Նիկոմիդիա: Այս տիկնոջ հիւրընկալութիւնը վայելցինք վերջին կիրակին զոր անցուցինք այդ քաղաքը: Եւ շատ անգամ միտք բերած ենք անոր բարի հիւրասիրութիւնը: Թղթակից մը կը գրէ թէ հաղիւ 35 տարեկան էր հանգուցեալը: Իր վաղահաս մահուան համար մեր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնենք իր ամուսնոյն եւ ուրիշ բարեկամաց: Խճ. Ա. Ե. Կ.

Տէր Գրիգոր Հայրն 25 տարինեքէ ի վեր տեղւոյս մայր եկեղեցւոյն մէջ հաւատարմութեամբ կը ծառայէր քահանայական փափուկ ու տաժանելի պաշտօնով: Երբէք որ մը չթերացաւ իւր գործոյն մէջ: Ամեն կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյ բեմէն քարոզ կը խօսէր հրահանգիչ խրատներով: Արդարեւ որքան որ իւր քարոզները յերկրեալ չէին ոճի արուեստական արդուզարդով, սակայն բնաբանին իմաստն միշտ յստակ եւ զիւրմբ բռնելի կը պահէր Աւետարանի ոսկեղէն համարներով եւ մերթ կեանքի փորձառութեան իրական առաջներով:

Ծածախ սովոր էր կրկնելու Քրիստոսի սա հետագայ ոսկեղէն խօսքերը. «Ողորմած եղէք ինչպէս որ ձեր երկնաւոր Հայրն ալ ողորմած է, Ձեր ընկերները սիրեցէք ձեր անձին պէս, ինչ որ կ'ուզէ որ մարդիկ ձեզի ընեն» դուք ալ անոնց անանկ ըրէք, Ձեր թշնամիները սիրեցէք եւ ձեզ առողներուն բարի ըրէք» եւ այլն:

Ասկէ տարի մը յառաջ անգամ մ'իբրն հարցուցի թէ ուսումն ո՛ւր տեղ ստացած էր. ի պատասխանի ըսաւ. «Ջոն-Լոնցոն հորին քով նախնական ուսում մը ստացայ, յետ այնու ինքնօգնութեամբ աշխատեցայ, եւ երբ քահանայական պաշտօնին կոչուեցայ թէպէտեւ անվարժ էի քարոզ խօսելու, սակայն Սուրբ Հոգին եւ Սուրբ Աւետարանը զիս բարեփոխեցին, ինչպէս բարեփոխեցին անուս առաքեալները»:

Ուրիշ օր մը ըսի սապէս. «Տէր Հայր, ութսուն տարիներու շրջանին թեւակոխած ես եւ տակաւին առողջ եւ յաղթանգամ երիտասարդի մը աւելնն ու զօրութիւնն կը կրես. ասոր պատճառն ի՞նչ է» «Ջաւախ» պատասխանեց, «Իմ երիտասարդութիւնս մաքուր պահեցի եւ զգուշացայ այն ամեն զաղիր ու նողկալի մոլութիւններէն որոնք զմարդ ժամանակէն առաջ ի գերեզման կը զրկեն» Դարձեալ, «Ինչ միջոցաւ մարդիկ կարող են ինքզինքնին մաքուր պահել» «Անգագար Սուրբ Գրքը կարգալով եւ աղօթելով. եւ ճիշդ ասոնց մէջ դառն իմ կեանքիս առողջութիւնը եւ հոգւոյս երջանկութիւնը»:

Յոյժ կը ցաւիմ որ ժառանգորդ զաւակ մը չթողուր իւր ետին. թէպէտեւ ժամանակին զաւակներ ունեցած էր, բայց 10-15 տարեկան հասակնուն մէջ մեռան: Այս մասին ինքը բնական ցաւ չէր ընէր. եւ շատ անգամ կ'ըսէր, «Աղէկ եղաւ որ Աստուած զաւակներս ձեռքէս առաւ որպէս զի ես առաւել հոգատար լինիմ որբերու եւ թշուառներու. եւ իմ մահուանէս յետոյ իմ բոլոր նիւթականիս ժառանգը եկեղեցին թող ըլլայ»:

Այս երանելի հոգին յետ իննսուներեայ ծանրաթախիժ հիւանդութեան իւր մահկանացուն կնքեց հոկտ. 13/25ին: Իւր յուղարկաւորութեան հանդէսը որքան որ կարելի էր չքեղ կերպիւ կատարուեցաւ: Երեք եւ կեղեցեաց Արժանապատիւ քահանայք եւ տիրացուք թափօր կազմեցին, եւ սրտամոխիկ շարականներու քաղցրանուագ մեղեդիներով եւ քահանայական զգեստներով զարդարեալ

դագաղն իւր յամր քայլն առաւ եւ ձեռքէ ի ձեռք ուղեւորուեցաւ ի գերեզման:

Անդ հրաւիրուեցաւ Արժ. Պատուելի Մարտիրոս Հայրն դամբանական մը խօսելու: Սա, հանգուցելոյն բարեկամն լինելով, քաջ տեղեակ էր անոր բարի վարուցն ու յատկութեանց. քառտի ամեն պարագաներովը նկարագրեց անոր կեանքը, եւ սա օգտակար խրատն ի վեր հանեց թէ «ամեն մարդ պէտք է բարի անուն մ'եւ բարի յիշատակ մը թողու իւր մահուանէն յետոյ» Եւ յետոյ գեղեցկապէս խօսեցան Գրիգոր էֆ. Դըրգեալարեանն եւ տեղւոյս նորակազմ կեդր. Վարժարանի դասաւորներէն Կարապետ էֆ. Անսուրլեանն:

Վախճանեալն անմոռաց յիշատակներ կը թողու իւր ետեւ: Առ հասարակ ամենուն սիրելի էր իւր հեղահողի, քաղցրաբարոյ եւ աննենդ բնավորութեամբն: Անոր զիմաց վրայ առաքելութիւն ու անկեղծութիւն կը փայլէին: Ատեղութիւն ու կոխ նշանակութիւն չունէին անոր քով:

Կը մաղթենք որ Տէրը իւր եկեղեցւոյն այսպիսի մշակներ հանէ:

Մալաթիա ԳՐԻԳՈՐ Թ. ՔԱՆԱԿԱՅԻ
Հոկտ. 18, 1894

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅ Ի ՊՐՈԿՍԱ

Այսօր հոկտ. 27 թուակիր մի նամակ ստացանք Թուրքիոյ Գոլէճներէն մէկու մը փրօթէսորէն, որ մի օսմ. ոսկի նուիրելէ յետոյ հետեւեալ առաջարկութիւնը եւս կ'ընէ. —

«Ծանուցէք Աւետիքի եւ այլ թերթերու մէջ թէ ոմն պատրաստ է Պրոքսայի Արեւելեան Որբանոցին տալ հէֆ օսման համար, եթէ մինչեւ 1895 մարտ 1 (Ն. Տ.) դառնալին 49 անձինք եւս որք պատրաստ են նոյն խոստումը ընել, պայմանաւ որ քուլն ալ լինին Տաճկաստանի»:

Մեր աղօթից մասնաւոր նիւթ պիտի ընենք որ Տէրը 49 անձանց սիրտերը շարժէ հետեւիլ սոյն օրինակին:

Պրոքսա Գ. ՊԱՆԱՍՏԱՐԵԱՆ
Նոյ. 17, 1894

ԱԶԴԵՐ

Միաբանական աղօթից ամսօրեայ ժողովը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ երկուշաբթի օր, դեկտ. 3 (Ն. Տ.), Պայպլի Հաուսի մատրան մէջ, ժամը 8ին ըստ Թուրքաց:

Բոլոր եղբարք եւ քորք կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ սոյն հոգեւոր պաշտաման:

Պայպլի-Հաուսի դրատան մէջ կը ծախուին հետեւեալ անդրիներէն ընթերցարանները որ Մէարիֆէն պաշտօնապէս վաւերացուած դասագրոց կարգէն են եւ պարունակութեամբ եւս իրենց տեսակին մէջ յոյժ ընտիր են: Բոյլը Բրիմըր, գին 30 փաւ, Բոյլը Բրիմըր թիւ 1, 2 դահ., թիւ 2 4 դահ., թիւ 3 6 դահ., թիւ 4 9 դահ.:

Սովորական աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, ժամը 9ին, Պայպլի Հաուսի մատրան մէջ: Աղօթքի նիւթն է, «Ու քանի որ քաջ բաւել աղբիւր կ'ընէր» Դուկ. ԻԲ. 41:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Նոյ. 19 ըստ Յուլ. և Գրիգ. 1 ըստ Լատ. 1894

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ շաբթու երկրաշարժի քանի մը ցնցումներ պատահեցան հարաւային Իտալիոյ եւ Սիկիլիոյ մէջ: Նոյ. 20 թուականաւ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ «հիմա ստուգուած է որ աւելի քան չորս հարիւր անձ մեռած են, իսկ ընչից վնասը կամ կորուստը միլիոնաւոր ֆրանքի կը հասնի: Սան Փրոքոփիա քաղաքը կործանած է եւ առ նուազն 200 հոգի մեռած են հոն: Քառասունեւութ անձինք հանուեցան եկեղեցւոյն փլատակներուն ներքեւէն:» Նոյ. 22 թուականաւ Փալմիէ հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Ներքին գործոց նախարարութեան քարտուղարներէն մին որ Փալմիի մէջ էր՝ տեսաւ միայն տասնեւհինգ քսան տուն կանգուն մնացած հոն, մինչ անպատասխար կիներու եւ տղայոց բազմութիւն մը կուլային կ'աղաղակէին իրենց ծուկերը ծեծելով:

—Անցեալ շաբթու ֆեթերիֆի մէջ յանկարծ մեռաւ հոչակաւոր ռուս դաշնակահար եւ երաժշտական շարագրող Ռուպինշթայն: Ծնած էր 1830ին եւ երբ առաջին անգամ հանրութեան առջեւ ելաւ՝ ութ տարեկան էր միայն: Ուրիշ նշանաւոր անձ մը որ վերջերս մեռաւ՝ Ֆէլքսի Մանեստ անուն խմբագիրն է: Իր խմբագրութիւնն այնչափ յաջող էր եւ ինքն ամենուն հասկանալի եւ ախորժիւր ոճով գրելու կարողութեամբն այնչափ հոչակ հանած էր որ Ֆրանսերէնի մէջ շատ անգամ կը գործածուի Ֆէլքսի բայը՝ նշանակելու համար նոյն ոճով գրելու կարողութիւնը կամ տաղանդը:

—Հայր Ռոսինետի կաթոլիկ քահանան, որ տասը տարիէ ի վեր բանտարկուած էր Օմաուրմանի մէջ ի Սուտան, յաջողած է փախչիլ բնիկ վաճառականի մը օգնութեամբ, եւ ապահովապէս հասած է Սուտան:

—Գերման ուսանողներ միտք ունին մեծ ցոյց մը ընելու Պիզմարք իշխանին ծննդեան 80րդ տարեդարձին առթիւ որ պիտի գայ յառաջիկայ ապրիլ ամսոյ 1ին: Հարկաւոր պատրաստութիւնները կարգի դնելու նպատակաւ դեկտ. 13ին պիտի գումարուի յատուկ ժողով մը որուն մէջ Գերմանիոյ համալսարաններէն իւրաքանչիւրը երկու ներկայացուցիչ պիտի ունենայ:

—Նոյ. 27 թուականաւ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պիզմարք իշխանուհին մեռաւ: Ծնած էր 1824 ապրիլ ամսուն:

—Նոյ. 21ին Մ. Թրիքուրիա ներկայացուց 1893 տարւոյ ելեւմտացոյցը որուն մէջ կը հաշուէ թէ այդ տարւոյ մուտքը ելքէն իբր մէկ միլիոն աւելի պիտի ըլլայ: Արդէն իսկ աղգային դրամատան յանձնուած է գումար մը որով պիտի վճարուի յունի. 1ին վճարելի կործնը: Յունական պարտաթուղթեր ունեցող Անգղիացիք, Ֆրանսացիք եւ Գերմանացիք վերջերս փափաք յայտնած են վերսկսելու համար բանակցութիւնները, որոնք այնչափ յառաջ տարուած են որ նպատակաւոր լուծում մը հաւանական է: Մ. Թրիքուրիա կ'ըսէ թէ Աթէնքէ Բաղկիս եւ Լամիա երկարող երկաթուղւոյ չինութիւնը պիտի վերսկսի:

—Լոնտոնէ Նոյ. 24 թուականաւ հեռագիր մը երրորդ անգամ կ'ըսէ թէ Ճափոնցիները գրաւած են զՓորթ Արթըր: Կ'ըսուի թէ այս յարձակման մէջ Ճափոնցիներ

ըուն կորուստն եղած է 300, իսկ Չինացի քանի մը հազար: Հաւանօրէն ճշմարիտ է գրաւման լուրը, թէպէտ յիշատակուած չէ Նոյ. 24 թուականաւ լոնտոնեան թերթերու մէջ: Այդ թերթերը կը հրատարակեն թիէնցիներէ առնուած հեռագիր մը որ կ'ըսէ թէ Ճափոնցիները չորս անգամ յարձակեր են: Առաջին յարձակմամբ առեր են բերդին արտաքին ամրութիւնները, բայց միւս երեք յարձակմանց միջոցին ետ մղուեր են: Նոյ. 20ին ցամաքի կողմէն սաստիկ կրակ ընել սկսեր են Ճափոնցիք, իսկ նաւատորմը 21ին սկսեր է ռմբակոծել չինական ամրութիւնները: Փորթ Արթըրի մէջ գտնուած չինական զօրքերը ուտեստի եւ ջրոյ չգոյութենէ կը տառապէին: այս կրնայ փութացուցած ըլլալ միջնաբերդին անձնատուր ըլլալը, եթէ եղած է: Չինական երկու մեծ զրահաւոր նաւերէն մին Զէ. Ե. Ե. խրեցաւ մինչ կը մտնէր Ուայ-Հէյ-Ուայի նաւահանգիստը, եւ կը զրուցուի թէ անոր հրամանատարը յուսահատութենէն անձնապաշտ եղած է ափին առնելով: Կ'ըսուի թէ Չին դեկուցած է թէ պատրաստ է վճարել հարիւր միլիոն թաէլի (իբր 22 միլիոն ռուբլոյ) պատերազմական տուգանք մը, նաեւ Ճափոնի պատերազմական ծախքերը: Եամակաթմ մարաշխտը կը ծանուցանէ թէ գրաւեց զՀըսեռ Եէն դէպի Մուգտէն յառաջանալու առնել, եւ թէ թշնամին փախաւ առանց հարուած մը տալու: Երրորդ զօրաբանակ մը Ճափոնէ ճամբայ հանուեցաւ նաւով դէպի Չին, բայց յայտնի չէ թէ ո՛ւր պիտի երթայ:

—Միացեալ Նահանգաց եւ Ճափոնի միջեւ ստորագրուած է պայմանագիր մը որ դեկտեմբերի սկիզբը պիտի ներկայացուի Միացեալ Նահանգաց Մերակոյտի ժողովին: Պայմանագիրը շատ կը նմանի անոր որ յուն ամսոյն մէջ կնքուեցաւ Ճափոնի եւ Մեծին Բրիտանիոյ միջեւ:

—Ֆրանսայի Երեւոյ. ժողովը 143ի դէմ 377 քուէով ընդունեց Մատակաւորարի արշաւանքին համար խնդրուած վարկը տալու առաջարկը: Նախընթաց վիճարանութեանց մէջ Մատակաւորարի խնդիրը քննելու պաշտօնն ունեցող յանձնաժողովին տեղեկաբեր Մ. Շոթման սապէս խօսեցաւ: «Այնպէս զի չկայ ուրիշ տեղ մը որ Ֆրանսական դործունէութեան համար ներկայացնէ այնքան սքանչելապէս բերրի դաշտ մը որքան Մատակաւորար: Փակ դաշտ է այն, եւրոպական ամէն մրցման դէմ պաշտպանուած: Թաճախ ըսուած է թէ Ֆրանսացիները չեն դիտեր գաղթականութիւն հաստատել, բայց Ֆրանսայի հետ Ալճերիոյ առեւտուրը տարին 400 միլիոն ֆրանքի կը հասնի: Ըսուեցաւ թէ Մատակաւորար շատ բաղամարդ չէ, եւ ուստի սա եղբակացութիւնն հանուեցաւ թէ կղզին աղքատ է: սակայն ի՞նչ կար այն տեղերը ուր հիմա հաստատուած են Բուէպէք, Պոսթըն եւ Շիքախօ, երբ դեռ առաջին գաղթականները չէին հասած հոն: Մատակաւորար արդէն իսկ հինգ միլիոն բնակիչ ունի, եւ կղզւոյն կեդրոնը կը գտնուի քաղաք մը հարիւր հազար բնակչով: Այդպիսի քաղաքի մը գոյութիւնը կը ցուցնէ թէ մեծ ժողովուրդ մը ապրեցնելու բաւական է հողին բարեբերութիւնը:» Մ. Էթիէն ալ ջերմապէս պաշտպանեց կառավարական ծրագիրը, ուշադրութիւն հրաւիրելով Մեծին Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ գաղթային կորովի աշխարհավարութեան վրայ, եւ ըսելով թէ Ֆրանսական գաղթականութիւնները կրնան

որ մը շատ օգտակար ըլլալ Ֆրանսայի: Նախարարները հաւաստեցին թէ կղզւոյն գրաւումէն անմիջապէս ետքը վարչական ծախքերը մեծապէս պիտի նուազին:

—Երկուշաբթի ժամը ժէկուկէսին յետ միջօրէի տեղի ունեցաւ Ջարին ամուսնութիւնը Ալէքսանտրա Ֆետտորովնա մեծ-դքսուհւոյն հետ: Հարկ էր հանդէսը կատարել ժամը երկուքէն առաջ, վառն զի օրն էր Բարեկենդան եւ հետեւեալ օրը պիտի սկսէր Ծննդեան տօնի քառասօրեայ պահքը: Անհամար բազմութիւն ժողովրդոց ողջունեց օգոստոսիառ ամուրը երբ Անիլքոֆ պալատը կ'երթային պսակի արարողութենէն ետքը: Ջարն հրատարակեց յայտարարութիւն մը որով կը հրամայէ վճարման զիւրութիւններ չնորհել կայս. տէրութեան պարտք ունեցողներուն, ջնջել յետամնաց տուրքերը եւ արձակել ներման արժանի քաղաքական յանցաւորները: Կայսերական նորապսակ ամուր մայր եկեղեցի երթալու եւ անկէ մեկնելու առնել բաղամբ էին հանդիսական կառքերու մէջ, բայց ոչ այն ոսկեղօծ կառքերուն մէջ որոնք սովորաբար կը գործածուին այսպիսի առիթներով, եւ սովորական ճոխ չքասեղանն ալ դանց առնուեցաւ: Հանգուցեալ Ջարին յուղարկաւորութեան հանդիսին ներկայ եղող օտարազգի իշխաններէն անոնք միայն մնացին եւ ներկայ եղան հարսնիքին, որոնք Ջարին կամ հարսին գերդաստանին հետ կապակցութիւն մը ունին: Ջարին հօրեղբայր մեծ-դքս վլատիմիր Նոյ. 20ին հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ օտարազգի իշխաններուն, եւ հետեւեալ օրն անոնք ճաշեցին կայս. ընտանիքին հետ: Այրիացեալ Կայսրուհին պիտի երթայ Գոփէնհակ այցելել իր ծնողաց, եթէ Ջարեւիչին, մեծ-դքս Կէօր-կիլի, առողջութիւնը չուտով չաւրուի: Եթէ աւրուի, Կայսրուհին փութով պիտի երթայ անոր քով ի Կովկաս:

—Ֆէլքս կ'ըսէ թէ հիմա ստոյգ է որ ջանք կ'ըլլար մերձեցում մը յառաջ բերելու համար Ֆրանսայի եւ Մեծին Բրիտանիոյ միջեւ, եւ Ուէյլսի իշխանին Ռուսիոյ մէջ մնալը մեծ նշանակութիւն ունի: Կոլաւ եւս Նոյն իմաստով խօսքեր կ'ընէ: Սլանսօր կ'ըսէ. «Երբ առաջին անգամ ըսինք թէ նշանաւոր բարեօրոճ մը տեղի ունենալու վրայ է Ռուսիոյ եւ Մեծին Բրիտանիոյ յարաբերութիւններուն միջեւ, բաւական թերահաւատներու պատահեցանք: Վերջին քանի մը շաբաթներուն միջոցին անհերքելի կերպով ստուգուեցաւ մեր խօսքին ուղիղ ըլլալը, եւ հիմա բովանդակ աշխարհ կը հրաւիրուի նայիլ թէ ի՞նչ պիտի ըլլան այս բարեպատեհ մերձեցման հաւանական հետեւանքները: Փութանք աւելցնել թէ այս մերձեցումը մեծ մասամբ արդիւնք է այն եղականապէս անկեղծ, պարզ եւ որոշ եղանակին որով Ջարին կառավարութիւնը քննեց երկու պետութեանց միջեւ ծագած խնդիրները ինչպէս եւ այն խնդիրները որոնց մէջ երկու պետութիւնները միասնաբար եւ հաւասարապէս շահակից են:» Դարձեալ, «Անշուշտ ոչ ոք պիտի կարծէ թէ այս երկու պետութիւններ, իրարու աւելի բարեկամանալով եւ մերձենալով, ուրիշ պետութեան մը կամ պետութիւններու դէմ պիտի դաւեն կամ դործեն: Անգղիա ոչ մէկի դէմ պիտի դաւէ, եւ վստահ ենք թէ Ռուսիա ալ պիտի չդաւէ Նիքոլա Բ. ի իշխանութեան օրով:» Յետոյ դարձեալ Նոյն յօդուածի մէջ կը յայ-

տարարէ սապէս. «Անգղիոյ աշխարհաւարութեան միակ նպատակն է աշխարհի այլ եւ այլ պետութիւններն աւելի մօտեցնել իւրարու, այնպէս որ զիրար հասկնան եւ հանդարտութեամբ եւ առանց կրից քննեն ու եւ խնդիր որ ծագի երբեմն իրենցմէ ու մանց միջեւ»:

—Պատերազմական ելեւմտացոյցի տպեալ տեղակագիրը անցեալ շաբթու ֆրանսական երեսփոխաններուն յանձնուեցաւ: Կ'ըսէ թէ մինչդեռ Ֆրանսա վերջերս իջեցուցած է իր պատերազմական ելեւմտացոյցը, Գերմանիա աւելցուցած է իրը: Անցեալ տարի Գերմանիոյ պատերազմական ծախքը երկու եօթներորդ աւելի էր քան Ֆրանսայի պատերազմական ծախքը: Մ. Ռոշ կը ցուցնէ նաեւ թէ, թէեւ յանձնաժողովին կողմէ քուէարկուած ֆրանսական ելեւմտացոյցը 1893 տարւոյ մէջ 473,200 մարդ զրօշի տակ պահելու միջոց կը հայթայթէ, այդ թիւէն հարկէ դեղչել ակիրիկան զօրաց թիւը, որով զրօշի տակ պահուելու զօրաց համագումարը կ'իջնայ 411,700ի, որ 129,000 պակաս է քան Գերմանիոյ զօրաց թիւը:

—Միացեալ Նահանգաց Գանձային նախարարի օգնական Մ. Համլին փոկ ձուկերու վիճակը քննելու պաշտօնով զրկուեցաւ Այապքա: Նա կը յանձնարարէ որ յաջորդ եղանակին մէջ ա'լ փոկ չորսացուի: Կը կարծուի որ անցեալ եղանակին մէջ 20,000 փոկ բռնուած են. եւ եթէ այս համեմատութեամբ բռնուին, քանի մը տարիէն բոլորովին կը սպառին: Բոլոր ծովեղերեայ աղբերու հրաւէր եղած է արգելել այս որսորդութիւնը, եւ արդէն իսկ նպատաւոր պատասխաններ առնուած են Անգղիայէ եւ Փորթուկալէ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական հրովարտակ մը կը հրամայէ Հայտար փաշայի մէջ նոր շէնք մը շինել կայս. բժշկական վարժարանի համար: Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ դիտաւորութիւն կայ կառուցանելի նոր շէնքը իր գեղեցկութեամբ եւ ընդարձակութեամբ յոյժ նշանաւոր ընելու, նաեւ վարժարանին մէջ մեծ բարեօրէններ մտածանելու: Իբրեւ կ'ըսէ թէ լաւագոյն մասնագէտները պիտի բերուին Եւրոպայէ իւրեւ ուսուցիչ այս վարժարանին, որպէս զի իրենց ուսումները կատարելապէս զործել ուղղութիւնուն այլ եւս հարկ չըլլայ Եւրոպա երթալ: Այնպիսի կատարելութեան պիտի հասցուի այս վարժարանը որ դուրսէն ուրիշներ պիտի դան հոն բժշկութիւն ուսանելու:

—Կայս. հրամանաւ յանձնաժողով մը կազմուած է Ներքին գործոց նախարարին նախագահութեան ներքեւ, պաշտօն ունեւնալով միջոցներ ձեռք առնել բնաշինչ ընելու համար դադղիական ախտը որ մեծ կոտորածներ կ'ընէ Փոքր Ասիոյ այլ եւ այլ կողմերը:

—Մեծ Ծովային վերաշինութեան նուազուրդը որ բաւական օրերէ ի վեր սկսուած էր վերջացաւ եւ մնաց Մ. Սովետօի վրայ, որ յանձն կ'առնու քառակուսի մետրը շինել 236 դահ. ի: Ըստ Իբրաիմի, այս յանձնառութիւնը կը բովանդակէ քակել շուկային արդի կամարները եւ երկաթէ ծածկոյթ շինել: Ամբողջ շինութեան համար պիտի գործածուին թափու երկաթ եւ երկաթէ թիթիլ (սոճ). Ծածկոյթին ձեւը եւ յենարանները պիտի տարբերին շուկային փողոցներուն լայնութեան տարբերութեան համե-

մատ: Փողոցները կամ ճամբաները երեք կարգի բաժնուած են լայնութեան մասին: Ամենէն լայն ճամբաներու երկաթեայ կամարը պիտի հաստատուի երկաթեայ սիւներու վրայ: Սիւները զարգարուն պիտի ըլլան եւ պատուհանները գոյնզգոյն ապակիէ: Ծիւղութիւնը պիտի աւարտի մէկ տարիէն. եւ այդ պայմանաժամին լրանալէն ետքը, եթէ շինութիւնը աւարտած չըլլայ, յանձնառուն պարտաւոր պիտի ըլլայ դրամական ծանր տուգանք մը վճարել անցնող իւրաքանչիւր օրուան համար:

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ մեծ շուկային վերաշինութեան նուազուրդը տակաւին վերջացած չէ վերջապէս, ինչպէս ըսինք ի վերեւ: Ըստ Իբրաիմի, պատճառը սա է որ Պելճիքայի «Գոմբանի Սանթրալ» ընկերութիւնը հեռագրաւ խնդրած է յապաղել նուազուրդին փակումը, որպէս զի կարող ըլլայ աւելի վար գին առաջարկել քան այն զրամատեարց խումբը զոր կը ներկայացնէ Մ. Սովետօ:

—Վեհ. Սուլթանը հրամայած է 5,000 դահ.ի ամսաթուղակ մը վճարել Յունաց հրաժարեալ պատրիարքին:

—Գարաքէօյի արդի կամուրջին տեղ նոր կամուրջ մը շինելու խնդրոյն քննութիւնը նոր առաջարկի մը առիթ տուաւ: Գերմանական ընկերութիւն մը կ'առաջարկէ երկաթէ նոր կամուրջ մը շինել առանց մենաշնորհի, այլ պարզապէս ի հաշիւ օսմ. կառավարութեան, միայն շինութիւնը ստանձնելով: Առաջարկը զրկուած է Մովլային նախարարութեան:

—Ֆրանսերէն լեզուաւ նոր օրաթերթ մը, Լ'Օրէն անունով, արտօնուեցաւ հրատարակուիլ, եւ իր առաջին թիւը հրատարակուեցաւ այս շաբթու:

—Այն յանձնաժողով, որ ընտրուեցաւ հաշուելու համար թէ ինչ արժեք ունին կալուածներն Պելլիւրաքէօյի եւ Պաղլէքէօյի բնակչաց որ ջրամբարներու ջուրը մաքուր պահելու նպատակաւ պիտի փոխադրուին այլուր, որոշեց թէ այդ հողերը կ'արժեն 5,000,000 դահ.: Յիշեալ բնակիչներուն հիմա հրամայուած է թողուլ կամ պարպել իրենց գիւղերը:

—Վեհ. Սուլթանին առաջին քարտուղար Սիւրէյեա փաշա մեռաւ կիրակի օր իր ապարանքին մէջ ի Նիշան Թաշ: Վեհ. Սուլթանը իր սպայակոյտէն Շաքիր փաշան հանգուցելոյն ապարանքը զրկեց անոր ընտանեաց իր կայս. կարեկցութիւնն յայտնելու այս կորուստին համար: Յուզարկաւորութեան ծախքը Ն. Վեհափառութեան անձնական դանձէն հայթայթուեցաւ կայս. հրամանաւ: Թաղումը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր ի ներկայութեան բաղմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարաց: Մարմինը տարուեցաւ Այա Սոֆիա մզկիթը, ուր աղօթք մատուցուեցաւ, եւ անտի փոխադրուեցաւ Սուլթան Մահմուտի դամբարանը եւ հոն թաղուեցաւ մասնաւոր գերեզմանի մը մէջ: Հանգուցեալը վարած էր այլ եւ այլ պաշտօններ Պետական խորհրդոյ մէջ եւ տասը տարիէ ի վեր. Վեհ. Սուլթանին կը ծառայէր հաւատարմութեամբ մը որ հոշակ հանած է: Վեհիւրութեան աստիճանի բարձրացաւ իբրեւ թարի առաջ:

—Մովլային նախարարութեան նախկին Մէքթուպճի Թահսին պէյ Վեհ. Սուլթանին առաջին քարտուղար կարգուեցաւ:

—Տէնիզի գաւառին նախորդ կառավարիչ Պահրի փաշա Մամուրէթ իւլ Ազիզ նահանգին

կուսակալ կարգուեցաւ: Մէկ երկու օրէն պիտի ուղեւորի իր նոր պաշտօնատեղին:

—Տրապիզոնի կուսակալութիւնը բոլոր միւս նահանգները դերազանցած է երկրաշարժէ արկածելոց նպատաւատոյց ժողովին զրկած իր դուստրով: Կուսակալ Դատրի պէյի ժրաջանութեամբ Տրապիզոնի մէջ 415,000 դահ. հանգանակուած է յիշեալ արկածելոց համար:

—Երկու շաբաթ առաջ Կիպրոսի Լիմասոլ քաղաքին մէջ կարկտախոն անձրեւի սաստիկ փոթորիկ մը պատահեցաւ: Փոթորիկին յառաջ բերած վնասները եւ աւերները շատ սոսկալի եղած են: Տեղատարաւ անձրեւին պատճառաւ վատի գետն յորդեց, եւ ջրով ողողուեցան քաղաքին փողոցները եւ բաղմաթիւ տուններ փլան եւ ամբաւ քանակութեամբ կարասի, անկողին եւ ուրիշ փառակներ քուլեցան դէպ ի ծովը: Իբր 20 անձեր խեղդուեցան: Ամենէն շատ կործանած թաղն է Մահմետականացը, ուր նաեւ պատահած է կհանքի մեծագոյն կորուստը: Վեհ. Սուլթանը, երբ իմացաւ այս աղէտը, հրամայեց որ իր անձնական դանձէն եւ Մալիյէէն երկերկու հարիւր ոսկի զրկուի կարօտ արկածեալներուն:

—Օրէնք մը հրատարակուեցաւ որ կը նշանակէ պարտականութիւններն այն պաշտօնէից որոնց գործն է հակառակել ապրանքներ եւ այնպիսի տուներու կարասիներն ուր վարակիչ հիւանդութիւն ծագած է:

—Կրթական նախարարութիւնը նոր հրահանգներ զրկեց, որով կը պատուիրէ ճշդիւ ի գործ դնել այն օրէնքը որ կը տրամադրէ թէ պէտք չէ դպրոց ընդունիլ աշակերտ մը որ չունի պատուաստի վկայական:

—Յուլիս 10ի երկրաշարժէն արկածեալներուն մինչեւ ցարդ բաժնուած դրամին համագումարը հասաւ 4,485,428. 5 դահ.:

—Պրուսայի մէջ տասն օր, Նիկոմիդիոյ մէջ վերջին դէպքէն ի վեր հինգ օր, հրետախտի նոր դէպք չպատահեցաւ: Ուստի Մարմարայի ծովեղերքէն (Գարապիլայէ մինչեւ Թուզլա) եկողներուն համար սահմանուած տասնօրեայ բաւարարական հնգօրեայի վերածուեցաւ: Միւս նոյն ժամանակ մեծ զոհուածութիւն ի գործ պիտի դրուի որ ցաղղուլութիւն ի գործ պիտի չկրնան դադտարար անցնիլ Թուզլայի տողջապահական շրթայէն: Տիարպէթի մէջ նոյ. 15/27ին հետախտէ վեց անձ բռնուած եւ 2 անձ մեռած են:

—Տէրքօսի ջրի ընկերութիւնը չորս առ հարիւր տոկոսաբեր նոր պարտաթուղթեր շրջաբերութեան հանեց մէկ միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ, եւ բոլոր պարտաթուղթերը դնուեցան նոյն ընկերութեան բաժնետէրերէն: Այս փոխառութեան նպատակն է ընկերութեան գործառնութիւնները ընդարձակել խողովակները շտապելով եւ ջուր հայթայթելով այն տեղերուն ուր Տէրքօսի ջուր տակաւին չլրկուի: Անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկուի, երբ հարկաւոր ձեւակերպութիւնները լինան:

Սոյ S. Մկրտիչ կաթողիկոսը որ ժամանակէ մը ի վեր հիւանդ էր՝ հանգեաւ ի Տէր: Սոյ կաթողիկոս ընտրուած էր 1868ին:

ԳՐԱՄԱԿԱՆ			
Նոյեմբեր 12/24, 1894			
Գոնաղիտէ	28 18	Բուժ. Երկ. Բաժին	127
Պարտուց Յարդարման Թղթադարամ (Թաւաֆէյէ)	Տիւրքի Գալմէսի) 6 Թաւաֆէյէ 0 մ. 98		
ԳՐԱՄԱԿԱՆ, 0 մ. ոսկէն 100 է			
Մէքիտիյէ	408 8	Ռուսիայ բժշ.	90
Մէթալիք	98	Նաթուլէն	88
Պէշիք	401 40	Գրեմից	54
Աթլըք	404	Անգլ. ոսկէ	140
Մանր արծաթ	403	Մանիթ Թղթ.	8

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՒ ՊՅՈՅԱՅՈՒ
Ֆինանսիսքար Եղգուշը Ամերիգան Խան